

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ
ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «Я І УКРАЇНА
(ДОВКІЛЛЯ)» (1-4 КЛАСИ)
ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОМІРНОЮ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ**

О.І. М'якушко

У статті представлено засади науково-методичного забезпечення реалізації змісту навчального курсу «Я і Україна (Довкілля)» (1-4 класи) для дітей з помірною розумовою відсталістю. Запропоновано цілісну за змістом і за побудовою програму навчання, спрямовану на максимально можливу інтенсифікацію розвитку і забезпечення процесу соціалізації дітей цієї категорії. Визначено мету, завдання і напрями програми навчання, розкрито корекційно-виховний потенціал предмету, представлено психолого-педагогічне обґрунтування корекційно-реабілітаційного навчання учнів з помірною розумовою відсталістю з урахуванням сучасних досягнень науки і практики, запропоновано шлях формування перцептивних і когнітивних схем для розвитку уявлень дітей про довкілля, описано відповідний варіант побудови і смислового структурування змісту навчального матеріалу, означені основні методи і прийоми корекційної роботи.

Ключові слова: учні з помірною розумовою відсталістю, програма навчального курсу "Я і Україна (Довкілля)", напрями, шлях, зміст і методи корекційно-розвивального навчання.

В статті представлені основи науково-методичного забезпечення реалізації змісту навчального курсу «Я і Україна (Довкілля)» (1-4 класи) для дітей з помірною розумовою відсталістю. Предложена целостная по содержанию и построению программа обучения, направленная на максимально возможную интенсификацию развития и обеспечения процесса социализации детей этой категории. Определены цель, задания и направления программы обучения, раскрыт коррекционно-воспитательный потенциал предмета, представлено психолого-педагогическое обоснование коррекционно-реабилитационного обучения учащихся с умеренной умственной отсталостью с учетом современных достижений науки и практики, предложен путь формирования перцептивных и когнитивных схем для развития представлений детей об окружающей среде, описан соответствующий вариант построения и смыслового структурирования содержания учебного предмета, означены основные методы и приемы коррекционной работы.

Ключевые слова: учащиеся с умеренной умственной отсталостью, программа учебного курса "Я и Украина (Окружающая среда)", направления, путь, содержание и методы коррекционно-развивающего обучения.

This paper presents the scientific and methodical principles of content of training course "Me and Ukraine (Environment)" (1-4 classes) for children with moderate mental retardation. It was suggested the holistic in content and construction training program aimed at the highest possible intensification of development and socialization process of these children. The goals, objectives and directions of training programs are defined, the correctional and educational potential of the subject are opened, the psychological and pedagogical grounding of correction

and rehabilitation training of students with moderate mental retardation are presented in the light of modern science and practice achievement, the ways of perceptual and cognitive schemes forming are proposed to develop the children representation of the environment, the appropriate variant of the building and semantic structuring of learning material content are describes, the basic methods and techniques of correction work are stated.

Keywords: moderately retarded youngsters in school, the program of the course «Me and Ukraine (Environment)», way, contents and methods of remedial and developmental teaching.

Услід за принципами ООН, в напрямку гуманізації і подальшого розвитку демократизації українського суспільства, уряд України також проголосив, що буде сприяти інтеграції дітей з особливими потребами, як в суспільство, так і в освітню систему. Реалізація цих принципів в певній мірі стосується і навчального процесу дітей з помірною розумовою відсталістю і передбачає, перш за все, розробку навчальної програми, що в Україні ще не було здійснено. У зв'язку з нагальною потребою розробки сучасних спеціальних корекційно-розвивальних та корекційно-превентивних програм навчання, які б враховували особливості психічного розвитку дітей з помірною розумовою відсталістю, було розроблено програму навчального курсу “Я і Україна (Довкілля)”.

Програму інтегрованого курсу природознавства, суспільствознавства та українознавства “Я і Україна (Довкілля)” укладено відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти та Державного стандарту спеціальної освіти (галузь “Людина і світ”), Програм загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих учнів, Базового компоненту дошкільної освіти в Україні. Також були враховані результати наукових досліджень особливостей засвоєння дошкільниками з помірною розумовою відсталістю програмового матеріалу з розділу “Довкілля” (Н.М.Стадненко).

Основна мета курсу – всебічний розвиток особистості молодших школярів з помірною розумовою відсталістю (далі ПРВ) у міру їх індивідуальних можливостей, а також сприяння їх соціалізації через підготовку дітей до щоденного життя в соціумі, розвитку їх вмінь самостійно дбати про себе. Ця мета реалізується через створення психолого-педагогічних умов (змісту знань, методів і форм навчання) для досягнення наступних завдань:

☞ *Цілеспрямоване формування системи знань* (емпіричних фактів, узагальнених уявлень і елементарних понять) про світ людини, світ природи (живої і неживої) та світ культури (соціальні норми, традиції українського народу, культурні і статеві-рольові стандарти поведінки, уявлення про життя і працю людей), що необхідно для розвитку учня з ПРВ, набуття ним пізнавального та різних видів соціального досвіду, оволодіння навичками і спроможностями більш ефективно функціонувати в середовищі, підготовки до засвоєння природничо-географічного матеріалу в середній ланці школи.

☞ *Особистісний розвиток* молодшого школяра, з урахуванням його специфічних закономірностей у дітей з ПРВ; формування пізнавально

активності, розвиток потреб дитини до пізнання себе самої, найближчого суспільного і природного середовища, формування емоційно-ціннісного ставлення до себе і світу, бережливого ставлення до інших людей, природи і світу речей, розвиток самостійності і незалежності в побуті і самообслуговуванні.

☞ *Набуття* учнями *соціальної компетентності* через формування первинних моральних уявлень та ціннісних орієнтацій; розвиток комунікативних умінь та вмій співіснувати в групі однокласників і налагоджувати інші суспільні контакти; оволодіння статево-рольовими стандартами поведінки (співвіднесення себе зі статтю, розрізнення одягу для хлопців і дівчат), формування практичних умінь і навичок культурної поведінки у навчальних і побутових ситуаціях, в природі та публічних місцях.

☞ *Формування умінь дитини виконувати різні види пізнавальної діяльності* (сприймати, вислухати на доступному рівні та запам'ятовувати); *цілеспрямований розвиток всіх сторін мовленнєвої діяльності* (формування та збагачення пасивного словника, формування граматичної будови мови, розвиток зв'язного мовлення), вміння спілкуватися в спільній навчально-пізнавальній діяльності з педагогом та іншими дітьми, оволодіння навчальними стратегіями (опису предмета, порівняння предметів, розповіді на задану тему тощо).

Розв'язання поставлених у програмі завдань здійснюється через людинознавчий, природознавчий, суспільствознавчий та корекційно-розвивальний напрями програми. Перші три напрями спрямовані на формування в учнів з ПРВ базових умінь орієнтуватись у природі та створених руками людини предметах, явищах суспільного життя та власної життєдіяльності, що необхідно для правильного структурування і розуміння дітьми оточуючого світу, а також сприяє розумінню ними взаємозв'язків між природою і людьми.

Людинознавчий напрям програми (Пізнання людини) є основним і спрямований на формування у молодших школярів з ПРВ умінь орієнтуватись у своєму тілі та світі людей (а саме: у найближчому оточенні людей, їх статі і віку, емоціях і професіях), уявлень про статево-рольові і культурні стандарти поведінки, комунікативних умінь. Реалізація цього напрямку здійснюється через три змістові лінії:

- *людина як особистість* – ця лінія надає уявлення про себе як частину живої природи і неповторну людину та спрямовується на розвиток у дітей умінь орієнтуватись у біологічних ознаках людини (будові тіла, органах чуття, статі і віку), формування прагнення до самостійності, навичок самообслуговування та бажання брати участь у суспільному житті, виконуючи корисні посильні дії;

- *людина серед людей* – ця змістова лінія охоплює знання, які розкривають правила поведінки та взаємодії людей (у сім'ї, колективі, суспільстві) та спрямовується на формування вмій учнів спілкуватися в

сумісній навчально-пізнавальній, ігровій і побутовій діяльності з дорослим та іншими дітьми;

- *людина і суспільство* – ця лінія надає уявлення про соціальну організацію суспільства (“Я” – сім’я – школа – рідний край – Україна) у процесі формування умінь орієнтуватися у соціальних системах найближчого оточення (сім’ї, роду, шкільному оточенні, предметах і приміщеннях у домашньому та шкільному оточенні), соціокультурному просторі рідного краю (видах транспорту, основних громадських місцях та спорудах соціального призначення), національних звичаїв святкування українського народу, а також ознайомлює з початковим уявленнями про ціннісні орієнтації у різноманітних галузях життя, сім’ї, регіону, українського суспільства;

Природознавчий напрям програми спрямований на формування у молодших школярів із помірно розумовою відсталістю перцептивних уявлень про об’єкти та явища природи, прищеплення навичок культурної поведінки серед природи та здорового способу життя. Напрямок передбачає формування в дітей вміння орієнтуватися у різноманітності рослинного і тваринного світу, впізнаючи їх найпоширеніших представників і розрізняючи групи рослин (дерева, кущі, трави; овочі, фрукти, ягоди) і тварин (звірі, птахи, риби, комахи; дикі та свійські); будові живих організмів, сезонних змін у природі.

Суспільствознавчий напрям програми (Наша Батьківщина – Україна, Рідний край) спрямований на формування у дітей з ПРВ елементарних уявлень про символи України, ознайомлення з національними традиціями святкування та відпочинку.

Корекційно-розвивальний напрям програми має випереджувальний характер і передбачає: цілеспрямовану корекцію мисленнєвої діяльності; становлення самосвідомості (феномену «Я сам»); розвиток мовлення (а саме: його розуміння, пасивного словника, активного зв’язного мовлення) у взаємозв’язку із активним накопиченням перцептивних уявлень; формування вмінь спілкуватися (із застосуванням вербальних і невербальних засобів) з іншими людьми в побутових, ігрових і навчальних ситуаціях; розвиток навчальних можливостей дітей з ПРВ, зокрема розумових дій та операцій (співвіднесення предметів з їх малюнковими зображеннями, ідентифікація предметів, виділення їх якостей та ознак, порівняння однакових і різних предметів, їх групування, встановлення причинно-наслідкових зв’язків), моторики (під час виконання маніпуляцій з предметами, коли відпрацьовується зв’язок між різними видами рухів, дій, сприйманням предметів та їх вербальним позначенням). Важливим моментом корекційно-розвивального напрямку є підготовка дітей з ПРВ до навчання, що передбачає цілеспрямовану організацію педагогічних заходів, спрямовану на вироблення у дитини готовності навчатися шляхом формування вмінь зосереджувати увагу і погляд на особі, яка проводить навчання, займати правильне положення тіла під час навчальних занять; стимулювання відчуттів (дотику, смаку, слуху, зору, нюху); розвиток чуттєво-рухової

інтеграції (що сприятиме впорядкуванню, правильній інтерпретації та реакції дитини на інформацію, що надходить від різних сенсорних систем).

Зміст програми навчання визначається загально-дидактичними та спеціальними принципами, що враховують особливості навчання учнів з ПРВ. При доборі змісту враховано: доступність, наступність і неперервність змісту навчання; потенційні можливості поєднання корекційного навчання, виховання і розвитку, гуманізації навчально-виховного процесу.

Загальним підґрунтям гуманного навчально-виховного процесу дітей з ПРВ є такі *засади*:

- У кожної дитини є свої здібності і недоліки.
- Розумовий і мовленнєвий розвиток, рухова здатність, суспільна зрілість дітей з ПРВ зазнають поліпшення внаслідок реабілітаційних (стимулюючих, уповноздатнюючих, коригуючих, компенсаційних) заходів, які враховують індивідуальні і суспільні фактори.
- Треба надавати позитивну підтримку навіть незначним здобуткам дітей, а їх відсутність слід оцінювати негативно.
- Умовою успішного навчання є налагодження співпраці з батьками дитини (як активними учасниками навчання).
- Організація навчально-реабілітаційної діяльності передбачає відповідну організацію освітнього простору, навчально-методичне і технічне забезпечення процесу навчання дітей та надання їм допомоги.
- Кожна дитина розвивається з властивою їй швидкістю, до якої треба пристосовувати обсяг педагогічної діяльності.

Педагог має право вибору конкретних методів, форм праці і педагогічних засобів, керуючись їх ефективністю. Однак, на кожному етапі роботи з дитиною, починаючи з її планування, доцільно застосовувати *основні принципи ортопедагогіки*, такі як:

1. Принцип ґрунтовного ознайомлення з дитиною і надання їй раціональної, спеціалізованої допомоги.
2. Принцип пристосування педагогічних починань до можливостей і потреб учнів, а також умов довкілля, що передбачає реалізацію принципів: індивідуалізації вимог, методів, вибору дидактичних засобів, організації і темпу роботи; дохідливості змісту навчання; виділення різних рівнів труднощів у його засвоєнні.
3. Принцип активної і свідомої участі дитини у навчальному процесі.
4. Принцип всебічної наочності і прикладу.
5. Принцип інтегрованого впливу (взаємозв'язок, внутрішньопредметна і міжпредметна узгодженість).

Принципи довготривалості здобутків, вміння їх використовувати і подальшого удосконалення: принцип систематичності (що передбачає спланованість і логічність побудови матеріалу); принцип довготривалості знань (який здійснюється через постійне закріплення набутих знань і

навичок); принцип поєднання теорії і практики (який реалізується шляхом застосування набутих знань і умінь у щоденному житті).

Зміст знань, методів і форм навчання визначається необхідністю урахування особливостей процесу соціалізації дітей з ПРВ у суспільстві, пов'язаних зі специфічними закономірностями їх розвитку. Відповідно, робота в напрямку формування уявлень (про світ людей, предмети соціокультурного простору, об'єкти та явища природи, культурні шаблони поведінки) обумовлює необхідність застосування *шляху формування перцептивних і когнітивних схем*. Так, відомо (О.Леонт'єв, У.Найссер, С.Смирнов, М.Холодна та ін.), що внутрішня репрезентація реальності, хоча і пов'язана з одержаними сенсорними стимулами, однак відбувається в світлі попереднього досвіду людини, основою якого є когнітивні структури. Відсутність когнітивних схем призводить до виникнення в учнів утруднень самостійно опрацювати інформацію. Тому учні з труднощами у навчанні потребують більш екстенсивного і структурованого навчання, розвитку вміння організувати інформацію в чіткі логічні структури (Р.Мільруд, М.Мірошник, А.Можейко, А.Wilder, J.Williams). Тому виникає необхідність приділяти в навчальному процесі спеціальну увагу роботі з цілеспрямованого формування в учнів з ПРВ репрезентативних когнітивних схем як інформативної основи знань.

Враховуючи дефіцитарність в сприйманні та інтеграції інформації у дітей з ПРВ, це утруднює чи унеможливує самостійне формування учнями цієї категорії когнітивних схем. Відповідно, формування базових уявлень про довкілля у молодших школярів з ПРВ має бути спрямованим на формування таких схем, що пояснюють будову світу і структурують його в поняттях. Це сприятиме одночасному розумовому і мовленнєвому розвитку учнів. Робота із формування когнітивних схем має відбуватися шляхом поетапного формування та тренування знань і умінь в напрямку від простого до складного, їх поступового узагальнення і переносу сформованих знань і умінь в інші ситуації. Отже, розвиток базових знань і умінь має йти в такому напрямі: формування конкретних уявлень (про предмети природного, домашнього і шкільного оточення, найближче оточення людей) – їх поступова диференціація – формування уявлень стосовно більш віддалених предметів й понять – формування більш узагальнених і абстрактних уявлень. Для формування уявлень в учнів з ПРВ залишається шлях багаторазових повторних сприймань, що приводить до створення певного узагальненого образу і формування понять.

Оскільки основний акцент у роботі з дітьми з ПРВ приділяється саме формуванню (часто з нуля) знань, педагогом мають застосовуватися різні види педагогічної допомоги. Запорукою успішного формування знань і умінь у дитини з ПРВ є активність дітей під час формування знань (як педагогу не слід підміняти власними діями), послідовне тренування у їх засвоєнні, що досягається за рахунок багаторазового повторення одних і тих самих знань на різних предметах та в різноманітних ситуаціях.

цілеспрямована поетапна робота з розвитку пасивного словника (чітке вимовляння слів та їх багаторазове повторення в різних ситуаціях). Вирішенню завдання з накопичення учнями з ПРВ уявлень і розвитку словника сприяють проведення спостережень, екскурсій і практичних робіт.

Структурування програми навчання учнів з ПРВ здійснено в напрямку послідовного подрібнення та систематизації навчальної інформації. Відповідно до вікових особливостей розвитку молодшого школяра з ПРВ курс «Я і Україна (Довкілля)» за змістом і складністю розподілений за такими розділами: «Моє довілля» (1 клас), «Я і довілля» (2 клас), «Спостерігаю довілля» (3 клас), «Життя в довіллі» (4 клас).

Кожний розділ послідовно розкриває одне з провідних положень – базової смислової когнітивної схеми, яка проходить наскрізно через навчальний матеріал і виступає інформаційною основою знань, сприяючи опрацюванню (структуруванню та диференціації) учнями нової інформації за механізмом попереднього настроювання на її сприймання. Тому процес навчання учнів з ПРВ розпочинається з формування у них когнітивної схеми як певного положення, що дозволяє інтегрувати знання з тієї чи іншої теми в певній цілісності. Так, провідною ідеєю навчального матеріалу розділу «Моє довілля» (1 клас) є *уявлення про різноманітність світу*, а структурування знань про довілля відбувається шляхом виділення в ньому світу природи, світу людей і світу речей. Важливим є акцент програмового матеріалу на розвиток вмій учнів з ПРВ пізнавати довілля, відчуваючи його органами чуттів та номінуючи предмети і явища в лексичних значеннях. Формування нерцептивних уявлень про предмети та явища довілля одночасно з їх найменуванням (та категоризацією в поняттях) спрямовується в кінцевому результаті на розвиток в учнів уявлень про будову свого тіла, природне довілля та набуття соціально-побутової орієнтації.

Основним положенням розділу «Я і довілля» (2 клас) є *уявлення про повторюваність і періодичність подій у довіллі* (що проявляються в існуванні природних ритмів, таких як: рік, пора року, місяць, тиждень, доба, година). Це уявлення розкривається за рахунок включення у зміст навчального матеріалу знань про добові та сезонні природні ритми – події природовж доби (розпорядок дня школяра, правила особистої гігієни і охайності), зміни в різні пори року в природі та житті людей.

Розділ «Спостерігаю довілля» (3 клас) спрямований на формування в учнів *уявлення про мінливість світу у часі*, тобто постійну зміну довілля у часі (який плине в прямому напрямі: минуле – сьогоднішнє – майбутнє). Ця ідея послідовно розкривається через надання знань про індивідуальний розвиток людини, сезонні зміни в житті рослин і тварин, історію України (на ринні загальних уявлень щодо національного одягу, традицій тощо).

Програмовий зміст розділу «Життя в довіллі» (4 клас) спрямовується на формування *уявлення про важливість активної (наскільки це можливо) участі особи з ПРВ у майбутньому суспільному житті*. Провідна ідея розділу розкривається у знаннях про значення праці в житті людини, формування

уявленнь про різноманітність професій людей (працюючих у школі, зайнятих у сфері обслуговування) та сезонні господарські роботи в докiллі. З цією метою в змісті всіх розділів початкової ланки школи передбачена організація практичної діяльності (робота на пришкільній ділянці, посильна участь у справах дорослих та проведенні свят, догляд за кімнатними рослинами, досвід творчої діяльності – малювання, ліпка).

Описане вище смислове структурування (за розділами і підрозділами) навчального матеріалу, що ґрунтується на когнітивному підході до розробки методик навчання шкільним предметам (І.Александров, О.Кукушкіна, Н.Локалова, Н.Максимова, Р.Солсо, С.Gipps), гештальтно-фреймовому підході до організації та представлення знань (М.Мінський, Р.Шенк, С.Соколов, В.Тарасун), розгляді навчання як процесу будови знань в конструктивістській теорії навчання (E.von-Glaserfeld, P.Airasian, M.Walsh), сприятиме організації смислового сприймання учнів з ПРВ та їх змістовному орієнтуванню в смисловому полі суспільного досвіду (який являє собою семантичну організацію знань у групових структурах, тобто, організацію лексичних значень, систематизованих навколо одиниць інформації – категорій, ознак, властивостей, абстракцій тощо).

Програмою також передбачено структурування навчального матеріалу у кожному класі за трьома підрозділами: «Світ Я», «Світ природи», «Світ людей». Оскільки діти в своїй пізнавальній діяльності більшою мірою спираються на тематичні категорії, структурування програмового змісту за темами являє собою модель знань про Довкілля (тіло людини, світ природи, суспільні системи). Вивчення навчального матеріалу блоками понять (об'єднаних тематичними зв'язками у лексико-смилову групу) сприятиме як упорядкуванню знань з природознавства, так і збагаченню словника учнів з ПРВ.

Перший підрозділ («Світ Я») надає уявлення про людину як особистість, а саме про: частини тіла, їх призначення та дію; органи чуттів та якісні характеристики предметів, що мають відношення до різних сенсорних систем (зорової, слухової, тактильної, нюхової, смакової); ріст і розвиток людини, її статево-рольову поведінку; про те, як вирости здоровим (розпорядок дня школяра, правила особистої гігієни і охайності, оздоровчі сили природи – сонце, тепло, чисте повітря і вода, корисна їжа); значенні праці в житті людини.

Вивчаючи підрозділ «Світ природи», діти: ознайомлюються з багатством живої і неживої природи, різноманітністю рослинного і тваринного світу свого докiлля, набувають уявленнь про погодні явища та їх ознаки, сезонні зміни в погоді та житті рослин і тварин, догляд за своїм здоров'ям в різні пори року; одержують інформацію про будову рослин і тварин, одержують знання про правила поведінки в природі, необхідність дбайливого та бережного ставлення до природи, національні звичаї святкування зимових і весняних свят.

Підрозділ «Світ людей» спрямований на: ознайомлення учнів з різними спільнотами (родина, школа, рідний край, Батьківщина) та їх культурою (культурою родинних стосунків, співжиття та взаємодії людей у сім'ї, колективі, правилами ввічливої поведінки, правилами поведінки на дорогах, культурного поведіння в транспорті та громадських місцях), формування в дітей умінь орієнтуватися в соціокультурному просторі та найближчому предметному середовищі (предметах і приміщеннях у домашньому та шкільному оточенні, їх призначенні; основних громадських місцях та спорудах соціального призначення; видах транспорту; назві країни, вулиці, де живе, яким шляхом добирається до школи / дому); ознайомлення з різноманітністю професій людей (їх функцій, місць, де вони працюють, знарядь праці та машин, що її полегшують); надання уявлень про обов'язки та права батьків і дітей, домашні обов'язки дітей, оволодіння найпростішими навичками прибирання кімнати, квартири.

Рівень програмових вимог до навчальних досягнень учнів з ПРВ обмежений (спираючись на модель рівнів засвоєння В.В.Тарасуні) в основному початковим рівнем, якому відповідає пасивно-репродуктивний тип розумової діяльності і такий характер діяльності, як: сприймання, розрізнення і усвідомлення вивченого матеріалу. Основний акцент корекційної роботи спрямовується на розвиток здатності учнів виконувати такі учбові дії: перцептивні (розрізнення, впізнавання, виділення сенсорних ознак предметів, співвіднесення зображень предмета з поняттям, що його позначає), когнітивні (логічні операції групування, порівняння предметів і природних явищ, встановлення причинно-наслідкових зв'язків з допомогою учителя), описові (відповіді на запитання «Хто? Що? Де? Куди? Коли? Як? Який? Чому?») стосовно заданої теми, опис предметів і явищ з допомогою учителя, переважно, у формі відповіді на запитання), словесні (розрізнення понять, називання термінів і понять для позначення предметів і природних явищ, застосування простих моделей мовленнєвого етикету, прохання, відповіді, ствердження, запитання).

Таким чином, формування у дітей з ПРВ когнітивних схем (в якості інформаційної основи знань) одночасно з розвитком їх операційних механізмів навчально-пізнавальної діяльності сприятиме підвищенню активності учнів у пізнанні й сприйманні довкілля (зовнішніх вражень природного, предметного, людського) та створюватиме умови (завдяки залученню у суспільний досвід) для інтеграції дітей з ПРВ у суспільство.

Література:

1. Леонтьев А.Н. К психологии образа // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14. Психология. – 1986. – С. 72-76.
2. Психолого-педагогічний супровід дітей шкільного віку з помірною чи тяжкою розумовою відсталістю / За ред. В.І. Бондаря, В.В.Засенка. – К.: ТОВ «Поліпром», 2006. – 156 с.
3. Смирнов С.Д. Психология образа: проблема активности

психического отражения. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1985. – 231 с.

4. Стадненко Н.М., Обухівська А.Г. Психологічні умови підвищення ефективності навчання дітей з різним ступенем розумової відсталості // Психологічні умови ефективності дошкільного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я / За ред. В.В. Тарасун. - К., 2005. – С.205-252.

5. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. – М.-СПб., 2002. – 272 с.

6. Шипицына Л.М. «Необучаемый» ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушением интеллекта. – М.: Речь, 2007. – 480 с.

7. Wilder A.A., Williams J.P. Students with severe learning disabilities can learn higher order comprehension skills // Journal of educational psychology. – 2001. – V.93, №2. – P. 268-278.

УДК [371.71: 376.42] (477)

Колупаєва А.А.
доктор педагогічних наук,
заступник директора Інституту
спеціальної педагогіки НАПН України

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ УЧНІВ ДОПОМІЖНИХ ШКІЛ

О.І. Проскурняк

Розглядається проблема дезадаптації учнів з обмеженими розумовими можливостями, визначається формування здорового способу життя як компоненти профілактики дезадаптації, аналізуються показники формування здорового способу життя.

Ключові слова: дезадаптація, профілактика, здоровий спосіб життя.

Рассматривается проблема дезадаптации учеников с ограниченными умственными возможностями, определяется здоровый способ жизни как компоненты профилактики дезадаптации, анализируются показатели формирования здорового способа жизни.

Ключевые слова: дезадаптация, профилактика, здоровый образ жизни.

In the article the problem of deadaptation of pupils this limited mental abilities is considered, the formation of the healthful way of life as the component of the prophylaxis of deadaptation is determined, the indexes of the forming of healthy way of life are analyzed.

Keywords: deadaptation, prophylaxis, healthy way of life.

Орієнтація на інтеграцію дітей з особливими потребами в соціокультурне середовище є провідним напрямом дослідження сучасної